

E-ZRUČNOSTI PRE ZAMESTNATEĽNOSŤ ŽIEN

ZÁVEREČNÁ HODNOTIACA SPRÁVA
DOPADOV ŠKOLENÍ NA CIEĽOVÉ SKUPINY
ŽIEN

Autorka: Monika Borovanová
Gestorky: Lucia Kureková a Mária Bulková

E-ZRUČNOSTI PRE ZAMESTNATEĽNOSŤ ŽIEN

Závěrečná hodnotiaca správa
dopadov školení na cieľové skupiny
žien

Autorka: Monika Borovanová
Gestorky: Lucia Kureková a Mária Bulková

E-ZRUČNOSTI PRE ZAMESTNATEĽNOSŤ ŽIEN

ZÁVEREČNÁ HODNOTIACA SPRÁVA DOPADOV ŠKOLENÍ NA CIEĽOVÉ SKUPINY ŽIEN

Bratislava, február 2013

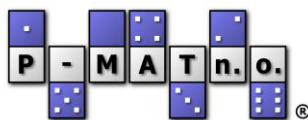
Autorka: Monika Borovanová
Gestorky: Lucia Kureková, Mária Bulková

Grafická úprava: Daniela Jankelová
2013 - s. 31 - 21 x 29,7cm

© Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť
Gajova 4, 811 09 Bratislava

www.governance.sk, sgi@governance.sk

Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedný Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť.

Obsah

Exekutívne zhrnutie	5
Summary	6
Úvod	9
Použitá metóda zberu evaluačných údajov	10
Kvantitatívna analýza	12
Analyzované dáta	12
Základná deskriptíva vybraného súboru	12
Efektívnosť školení pre inklúziu na trh práce	13
Vyhodnotenie experimentálnej časti projektu	14
Kvalitatívna analýza.....	15
Ženy, ktorým školenia dopomohli k zlepšeniu pracovného statusu	15
Hodnotenie užitočnosti školení e-zručností	19
Skúsenosti s diskrimináciou a s hľadaním zamestnania na trhu práce	23
Hodnotenie vzťahov na školeniach	25
Hodnotenie kurzov	26
Záverý evaluácie	28
Celkové zhodnotenie projektu a jeho implikácie.....	29
Príloha: Príklady formulácie otázok.....	31

Exekutívne zhrnutie

Záverečná hodnotiaca správa projektu „E-zručností pre zamestnatel'nosť žien“ popisuje metódu, hlavné zistenia a implikácie záverečnej evaluačnej časti projektu, ktorá sa uskutočnila **v auguste 2012**. Správa dopĺňa a nadväzuje na záverečnú správu z implementačnej časti¹, ktorá prebehla od októbra 2011 do januára 2012 vo viacerých mestách na Slovensku.

Cieľom evaluácie bolo zistiť úspešnosť projektu vo viacerých oblastiach. **Hlavným cieľom evaluácie bolo zhodnotenie efektu školení e-zručností na zlepšenie šancí uplatniť sa na trhu práce** u troch cieľových skupín žien - rómskych žien, imigrantiek a nezamestnaných majoritných žien. Avšak podstatné boli aj **zistenia o užitočnosti školení v iných oblastiach života účastníčok** – v nadväzovaní nových kontaktov, v každodennej bežnej praxi a podobne. Pri evaluácii boli využité **kvantitatívne i kvalitatívne metódy** výskumu. Na dosiahnutie vyššej kvality a validity evaluácie bola využitá aj **experimentálna metóda**. Z prihlásených žien bola pred začatím školení vyčlenená kontrolná skupina, ktorá sa školení síce nezúčastnila, ale ktorej postavenie na trhu práce bolo taktiež telefonicky zisťované.

Hoci kvantitatívne ukazovatele a experimentálne zisťovanie uskutočnené s vybranou vzorkou majoritných žien naznačuje, že hlavný cieľ školení – inklúzia žien na trh práce prostredníctvom odovzdania e-zručností – nebol dosiahnutý s očakávanou efektívnosťou (v dôsledku problémov s implementáciou), projekt bol pomerne úspešný v dosahovaní ďalších svojich cieľov, predovšetkým v zámere zlepšenia kvality života zapojených žien.

Hlavné zistenia evaluácie je možné zhrnúť nasledovne:

- celkovo ôsmim ženám sa podarilo zlepšiť si svoju pozíciu na pracovnom trhu práve vďaka absolvovaniu kurzov e-zručností
- väčšina žien, ktorých postavenie na trhu práce zostalo nezmenené, je po absolvovaní kurzov optimistická a verí, že znalosti získané na kurzoch im v budúcnosti pomôžu zamestnať sa
- experimentálne zisťovanie ukazuje, že absolvovanie školení nemalo vplyv na zmenu pracovného statusu vybraných majoritných žien
- ženy, ktoré sa zúčastnili školení, ich zväčša hodnotili ako užitočné v týchto oblastiach:
 - pri hľadaní práce
 - pre získanie zamestnania
 - v každodennej praxi
 - pre prispôsobovanie sa postupnej automatizácii v zamestnaní
 - zvyšovanie sebavedomia účastníčok
- ženy, ktoré boli k užitočnosti školení skeptickejšie, sa najčastejšie sťažovali na nedostatočnú úroveň kurzov, prípadne boli ovplyvnené negatívnymi skúsenosťami s diskrimináciou
- vzťahy na etnicky zmiešaných školeniach boli považované za dobré a vznikali počas nich priateľstvá bez ohľadu na národnostnú príslušnosť (platí najmä pre školenia, ktoré navštevovali imigrantky)

¹Kureková, Lucia – Bulková, Mária – Borovanová, Monika. 2012. *E-zručnosti pre zamestnatel'nosť žien. Záverečná správa z implementácie výskumného a terénneho projektu*. Bratislava: SGI, dostupné na <http://www.governance.sk/index.php?id=1907>

Vzhľadom na tieto zistenia sú **klúčové odporúčania** pre nadväzujúci projekt nasledovné:

- cieľom výberu a zaradovania žien do jednotlivých školených skupín by mala byť ich rovnorodosť z hľadiska úrovne e-zručností a iných špecifických potrieb;
- dôslednejšie prispôsobenie školení cieľovej skupine – z hľadiska poskytovanej úrovne i časovej dotácie;
- dôsledná príprava lektoriek a lektorov na prácu s vybranou skupinou.

Okrem zohľadnenia týchto odporúčaní, zo zistení evaluácie ďalej vyplýva, že by bolo vhodné **zamerať sa na menší počet žien** zo starostlivo vybraných lokalít. V práci s rómskou komunitou sa nám zároveň potvrdilo, že vzhľadom na viacdimenzionálne vylúčenie a znevýhodnenie rómskych žien je pre úspešnosť podobnej intervencie nevyhnutné **posunúť ťažisko cieľov projektu smerom k cieľom zameraným na rozvoj komunity a na celkové zvýšenie kvality života účastníčok.**

Summary

The final evaluation report of the project "*E-skills for employability of women*" describes method, main findings and implications of the final evaluation part of the project, which took place **in August 2012**. The report completes and follows the final report from the implementation part², which was conducted from October 2011 to January 2012 in several cities in Slovakia. The project involved three groups of women from various regions of Slovakia with different types of disadvantages on labour market – unemployed majority women, immigrant women and Roma women. Project has several parallel aims. **Strategic aim of the project was to find out an effect of e-skills on chances of these target groups to be integrated into the labour market.** The basic hypothesis was that the e-skills training will have positive impact on the quality of their life and will improve their chances of integrating into the labour market.

Therefore, **the main aim of the evaluation was to assess an effect of the e-skills training on chances of the three target groups of women to be integrated into the labour market.** However, the **findings on usefulness of the training in other aspects of the participants' lives**, such as making new contacts, in everyday life etc. were also important.

For the evaluation both **quantitative** and **qualitative research methods** were used. We worked with the data gained from the application and also with the new data gained through semi-structured phone interviews where, among others, the information about the potential change of employment status was crucial. Certain parts from all gained interviews were quantified and got ready for further qualitative processing. During qualitative execution of the data the representative and information rich statements were selected. In the final part of the qualitative analysis relevant parts of the verbatim transcript of this selection were used.

To reach higher quality and validity of the findings **experimental method** was used. Before the beginning of the training, control group which was excluded from participating in the

²Kureková, Lucia – Bulková, Mária – Borovanová, Monika. 2012. *E-zručnosti pre zamestnateľnosť žien. Záverečná správa z implementácie výskumného a terénneho projektu*. Bratislava: SGI, available at <http://www.governance.sk/index.php?id=1907>

training was selected. The change of employment status of the group was also detected by the phone. By using this method we were able to estimate the efficiency of the training more precisely forasmuch we had a chance to compare women with similar backgrounds and from the same localities.

The data creating the core of the evaluation and which was the starting point of the qualitative research was gained from 218 women, mainly majority women (56,9% together with the control group). Roma women made almost 1/3 of the evaluated body and immigrant women made 11,5% of the interviewee women.

Although the quantitative indicators and experimental inquiry conducted on the selected sample of the majority women indicates that the main aim of the training – inclusion of the women into the labour market through the delivery of e-skills – was not fulfilled with an expected efficiency (because of implementation problems), the project was quite successful in reaching its other aims, mainly in improving the quality of participants' lives.

It is possible to sum up **the main findings** of the evaluation as follows:

- eight women in total have been successful in improvement of their labour market position thanks to completing the e-skills training
- majority of the women whose position on labour market was not changed is optimistic after completing the training and believes that skills gained there will help them to get a job in the future
- experimental inquiry showed that the completion of the training have no significant effect on the change of employment status of selected majority women
- women who participated in the training evaluate it as useful in these aspects:
 - for searching a job
 - for getting a job
 - in everyday life
 - for adaptation to gradual automatization in work
 - for increasing their self-esteem
- women who were more sceptical considering the usefulness of the training were mostly complaining about insufficient level of the courses, or were influenced by the negative experiences with discrimination
- relationships on ethnically mixed trainings were considered as good, and some of the participants, regardless of their nationality, have become friends there (this is especially true for trainings with immigrant women)

Considering these findings, **the crucial recommendations** for the follow-up project are as follows:

- women for concrete training groups should be selected with regard to the homogeneity of their e-skills level and other specific needs;
- more rigorous adaptation of the trainings to target groups – from the perspective of provided level as well as time appropriation;
- and consistent preparation of the lectors for work with selected group.

From the results of the evaluation it is also clear that it would be appropriate to focus on **smaller number of women from carefully chosen localities**. In such conditions, women would be able to get more attention and care from the lectors reflecting their specific needs. Important factor which, according to our opinion, significantly influenced discovered lower efficiency were insufficiencies in the implementation of the project. In work with Roma community it have also showed that because of the multidimensional exclusion and

disadvantage of the Roma women for the success of the similar intervention it is inevitable to **shift the centre of the project aims to aims targeted to community development and to complex improvement of quality of participants' lives.** The adequacy of such shift seems even more relevant if we consider the findings that although only for 9,6% of asked women completion of the training had straightforward positive impact on their status on labour market, 43,4% of the interviewee are optimistic and believe that skills gained during the training will help them with inclusion into labor market or stressed other positive impacts of the training on quality of their lives.

We would like to develop these recommendations in new project which would follow-up the recommendations and findings of this project.

Úvod

V období od júna 2011 do marca 2012 tím Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť (ďalej ako Inštitút SGI) implementoval projekt „E-zručnosť pre zamestnateľnosť žien“. Projekt pozostával z výskumnej a praktickej implementačnej časti, ktoré boli úzko prepojené, a uskutočnil sa v spolupráci s partnerskou organizáciou P-MAT, n.o., ktorá mala na starosti organizáciu školení s vybranou vzorkou žien. Do projektu boli zapojené tri skupiny žien s rôznym typom znevýhodnenia na trhu práce a žijúcich v rôznych regiónoch Slovenska – nezamestnané majoritné ženy, ženy imigrantky a rómske ženy.³

Projekt mal **viacero paralelných cieľov**. Strategickým cieľom projektu bolo **zistiť efekt e-zručností na zlepšenie šancí uplatniť sa na trhu práce u troch cieľových skupín**. Základnou hypotézou bolo, že školenia e-zručností budú mať pre ženy, ktoré ich absolvujú, pozitívny vplyv na kvalitu ich života a zlepšia ich šance na integráciu na trhu práce.

Ďalšie, čiastkové ciele pozostávali jednak z odovzdania zručností vybraným ženám, zberu dát a zistenia detailných informácií o cieľových skupinách (demografická charakteristika, úroveň e-zručností, prístup k informačným a komunikačným technológiám (IKT), bariéry na trhu práce, atď.), a z identifikácie možných problémov pri implementácii vzdelávacích projektov pre znevýhodnené alebo rizikové skupiny.

Projekt doposiaľ viedol k týmto hlavným zisteniam:

- znevýhodnené ženy aj napriek pocitu diskriminácie prejavujú záujem o možnosti zvyšovania kvalifikácie aj v oblasti e-zručností
- prístup k IKT je horší a úroveň e-zručností nižšia s rastúcim vekom, nižšou úrovňou najvyššieho dosiahnutého vzdelania a horším statusom na trhu práce
- jednotlivé skupiny žien bariéry na trhu práce identifikovali rôzne:
 - medzi najväčšie prekážky zo strany majoritných žien patrila veľká konkurencia na trhu práce a rozbužnená byrokracia;
 - rómske ženy ako najväčšie prekážky na trhu práce uviedli diskrimináciu zo strany majority a veľkú konkurenciu;
 - migrantky ako najväčšie bariéry vnímali neznalosť jazyka, neistotu povolenia na pobyt a neuznávanie kvalifikácie a diplomov
- kľúčovým faktorom pre integráciu imigrantských žien a pre úspešnosť vzdelávacích kurzov v host'ovskej krajine je znalosť jazyka krajiny, v ktorej žijú; ako primárny vzdelávací kurz by preto mal byť ponúkaný kurz jazyka host'ovskej krajiny
- v práci so ženami z rómskej komunity je dôležité dbať na špeciálny a komplexný prístup:
 - ponúknuť ženám **možnosť uhradiť cestovné náklady**, prípadne zabezpečiť dopravu mikrobused;
 - je dôležité **nájsť vhodný spôsob kontaktovania žien** – v tomto prípade to bola spolupráca s organizáciami a jednotlivcami, ktorí s rómskou komunitou pracujú v teréne a majú s ňou blízky vzťah

³Výberu cieľových skupín predchádzala podrobná analýza slovenského trhu s dôrazom na postavenie príslušníčok menšín. Pre viac informácií pozri Kureková, Lucia 2012. *Analýza slovenského trhu práce s dôrazom na staré a nové menšiny: rómske ženy imigrantky*. Bratislava: SGI, dostupné na <http://www.governance.sk/index.php?id=1908>

- o charakter ponúkaných kurzov je potrebné prispôbiť ich potrebám, na čo je vhodné, aby boli **lektori špecificky vyškolení**.⁴

Implementačná časť projektu prebiehala od októbra 2011 do januára 2012 vo viacerých mestách na Slovensku. Po ukončení prezenčných aj e-learningových školení sa začala evaluácia na viacerých úrovniach. V prvom rade samotné účastníčky školení mali možnosť hneď po skončení kurzov zhodnotiť, ako boli spokojné s lektormi a lektorkami, priebehom a úrovňou školení (výsledky tohto hodnotenia sú zahrnuté v záverečnej správe z implementácie⁵). **V auguste 2012** sa potom uskutočnila **záverečná evaluačná časť projektu**. Dopady intervencie tak boli hodnotené sedem mesiacov po ukončení školení e-zručností.

Cieľom evaluácie je zistiť úspešnosť projektu vo viacerých oblastiach. **Hlavným cieľom evaluácie je zhodnotenie efektu školení e-zručností na zlepšenie šancí uplatniť sa na trhu práce** u troch cieľových skupín žien - rómskych žien, žien imigrantiek a nezamestnaných majoritných žien. Avšak podstatné boli aj zistenia o užitočnosti školení **v iných oblastiach života** účastníčok – v nadväzovaní nových kontaktov, v každodennom bežnom živote a podobne.

V prvej časti záverečnej hodnotiacej správy je podrobne predstavená konkrétna metóda evaluácie projektu – od metódy získavania dát, cez ich prípravu až po spôsoby ich analýzy a ďalšieho spracovania. Nasleduje kvantitatívna časť evaluácie obsahujúca informácie o výbere hodnoteného súboru a o jeho základných kvantitatívnych parametroch. V tejto časti je zároveň vyhodnotená experimentálna zložka projektu. Ďalšia časť sa venuje kvalitatívnemu zhodnoteniu dopadov projektu ako aj ďalších jeho aspektov. V závere ponúkame zhrnutie zistení evaluácie a na ich základoch predstavujeme odporúčania pre prípadné pokračovanie projektu.

Použitá metóda zberu evaluačných údajov

Dáta potrebné pre zhodnotenie dopadov projektu boli získané prostredníctvom **telefonických pološtrukturovaných rozhovorov**, ktorých obsah bol nahrávaný na diktafón. Tieto údaje dopĺňali už existujúci súbor s dátami získanými z prihlášok v prvej fáze projektu. Novo získané i staršie dáta boli následne **spracované za použitia kvalitatívnych i kvantitatívnych metód**.

Zo 458 žien, ktoré sa prihlásili na školenia e-zručností, sme sa snažili kontaktovať za účelom evaluácie dopadov projektu 375 žien (čo tvorí 81,9% celkového počtu prihlásených). Primárnym cieľom bolo zapojiť všetky ženy, avšak niektoré museli byť z pragmatických príčin zo vzorky vylúčené (viac informácií o výbere vzorky je v ďalšej časti správy).

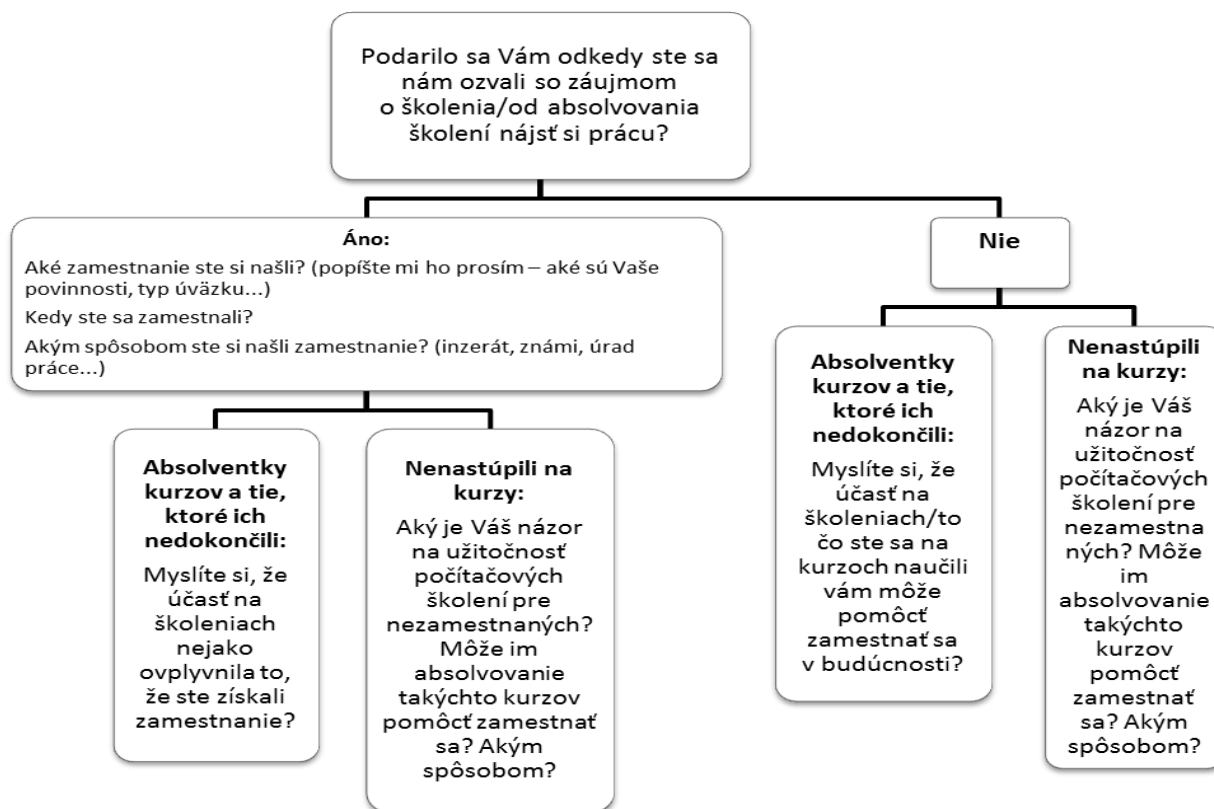
Všetkých žien sme sa pýtali, či sa im podarilo zamestnať sa od doby, keď sa prihlasovali na školenia (prihlasovanie prebiehalo v období od júla do septembra 2011), pričom u žien, ktoré na školenia aj nastúpili, bol kladený väčší dôraz na obdobie po ukončení školení. Následne

⁴Kureková, Lucia – Bulková, Mária – Borovanová, Monika. 2012. *E-zručnosti pre zamestnateľnosť žien. Záverečná správa z implementácie výskumného a terénneho projektu*. Bratislava: SGI, s. 5-7, dostupné na <http://www.governance.sk/index.php?id=1907>

⁵Tamže, s. 43-45

sme sa ich pýtali otázky podľa ich statusu na trhu práce a podľa toho, či sa zúčastnili školení e-zručností. Základná štruktúra rozhovoru je zobrazená v Grafe č. 1. Vzhľadom na citlivú povahu niektorých informácií, prípadne v snahe vyhnúť sa „haló efektu“ boli otázky v niektorých prípadoch kladené nepriamo. Konkrétne príklady formulácie otázok sú uvedené v prílohe.

Graf č. 1: Východisková štruktúra rozhovorov

Ďalšie položené otázky:

- (Pre ženy zo zmiešaných skupín:) Aké ste mali vzťahy s ostatnými účastníčkami školení? Stretávate sa stále spolu? Ako vnímate, že skupina bola zmiešaná?
- (Pre ženy z kontrolných skupín:) Zapojili by ste s v budúcnosti do takýchto školení znovu?

Časti zo všetkých získaných rozhovorov boli následne kvantifikované a pripravené na ďalšie kvantitatívne spracovanie.⁶ Pri kvalitatívnom spracovaní dát boli vybrané reprezentatívne a informačne bohaté výpovede. V záveroch kvalitatívnej časti evaluácie sú použité relevantné časti z doslovných prepisov tohto výberu.

Na dosiahnutie vyššej kvality a validity evaluácie bola využitá aj **experimentálna metóda**. Z prihlásených žien bola pred začatím školení vyčlenená kontrolná skupina, ktorá sa školení síce nezúčastnila, ale ktorej postavenie na trhu práce bolo taktiež telefonicky zisťované. Za použitia tejto metódy môžeme presnejšie určiť efektívnosť školení, keďže máme možnosť porovnať ženy s podobným zázemím a z rovnakých lokalít.

⁶Všetky nahrávky, niektoré časti prepisov rozhovorov, prípadne dátové súbory zhotovené za účelom zhodnotenia projektu sú dostupné. V prípade záujmu nás kontaktujte na adrese sgi@governance.sk.

Kvantitatívna analýza

Po zakódovaní relevantných častí materiálu získaného telefonickým dotazovaním bolo možné takto upravené dáta podrobiť ďalšej kvantitatívnej analýze, vrátane vyhodnotenia experimentálnej časti projektu. Vzhľadom na hlavný cieľ evaluácie bola kľúčovou premennou zmena statusu na trhu práce.

Analyzované dáta

Zo 458 žien, ktoré sa prihlásili na školenia e-zručností sme sa snažili kontaktovať za účelom evaluácie dopadov projektu 375 (81,9%) žien. Hoci bolo primárnym cieľom zahrnúť do vzorky všetky prihlásené ženy, z praktických, ale i logických dôvodov sme pristúpili k istej redukcii. Zo vzorky sme vopred vylúčili 83 (18,1%) žien. Boli to ženy, ktoré

- na kurzy nenastúpili, lebo si našli zamestnanie,
- nastúpili na e-learningové školenia,
- ženy vietnamskej národnosti z dôvodu ich nedostatočnej znalosti slovenského jazyka
- ženy z lokalít, kde sa školenia nekonali z organizačných dôvodov.

Vybrané ženy sme sa následne snažili kontaktovať natelefónnych číslach, ktoré uviedli vo svojej prihláške, prípadne prostredníctvom e-mailu⁷. Takto **zastihnutých bolo 218 (47,6%) žien**. 157 (34,3%) sa nám nepodarilo kontaktovať – buď sme na ne nemali aktuálne kontaktné údaje, alebo nedvihali ani po opakovanom pokuse o spojenie⁸.

Pre účely experimentálneho zisťovania efektivity školení pre inklúziu na trh práce bola ešte pred začatím školení vybraná **kontrolná skupina**. Do kontrolnej skupiny boli vybrané majoritné ženy⁹ z lokalít, kde sa nám prihlásilo priveľa záujemkýň. Po výbere lokality boli konkrétne ženy zaradené do kontrolnej skupiny náhodným výberom. Kontrolná skupina bola vytvorená v piatich okresoch (Banská Bystrica – 7, Martin – 10, Ružomberok – 4, Senica – 4, Veľký Krtíš - 8) a celkovo do nej bolo zahrnutých 33 žien, čo predstavuje **7,2% z celkového počtu** zapojených žien¹⁰. Takmer $\frac{3}{4}$ žien z kontrolnej skupiny sa nám pri evaluácii podarilo kontaktovať (pozri Tabuľku č.1).

Základná deskriptíva vybraného súboru

Ako ukazuje Tabuľka č. 1, z vybranej vzorky sa nám napokon podarilo kontaktovať 218 (58,1%) žien. Najúspešnejší pri kontaktovaní sme boli v skupine imigrantiek – podarilo sa nám skontaktovať sa až s 89,3% vybraných imigrantiek. Viac ako 75% úspešnosť sme mali aj pri majoritných ženách, ktorých podskupinou bola aj kontrolná skupina. Pri rómskych

⁷Ak chýbal telefónny kontakt, alebo ak na ňom opakovane neboli zastihnuté. Na e-mailové dotazovanie však reagovala len jedna žena.

⁸Každý žene sme telefonovali minimálne trikrát, pričom väčšina z nich zostávala nedostupnými.

⁹Vo vzorke je aj jedna Rómka, avšak vo vyhodnocovaní experimentálnej metódy jej etnicita nebude špeciálne rozlišovaná.

¹⁰Kureková, Lucia – Bulková, Mária – Borovanová, Monika. 2012. *E-zručnosti pre zamestnateľnosť žien. Záverečná správa z implementácie výskumného a terénneho projektu*. Bratislava: SGI, s. 12, dostupné na <http://www.governance.sk/index.php?id=1907>

ženách sme mali najväčšie problémy so spojením – podarilo sa nám kontaktovať len 36,7% žien zo zamýšľaného počtu.

Tabuľka č. 1: Zastihnutie účastníčok podľa skupín

	Majoritné ženy				Rómske ženy		Imigrantky		Celkom	
	Zapojené ženy		Kontrolná skupina		počet	%	počet	%	počet	%
	počet	%	počet	%						
Dovolali sme sa	100	79,4	24	72,7	69	36,7	25	89,3	218	58,1
Nedovolali sme sa	26	20,6	9	27,3	119	63,3	3	10,7	157	41,9
Spolu	126	100	33	100	188	100	100	28	375	100

Dáta tvoriace jadro evaluácie, a ktoré sú východiskom kvalitatívneho výskumu sme teda získali od 218 žien, ktoré boli tvorené z viac ako polovice (56,9% spolu s kontrolnou skupinou) majoritnými ženami. Rómske ženy tvorili takmer 1/3 hodnoteného súboru a imigrantky tvorili 11,5%¹¹ dotazovaných žien. (Tabuľka č. 2)

Tabuľka č. 2: Zastihnuté ženy podľa skupín

	Počet	%
Majoritné ženy	100	45,9
Rómske ženy	69	31,7
Imigrantky	25	11,5
Kontrolná skupina	24	11
Spolu	218	100

Efektívnosť školení pre inklúziu na trh práce

Spomedzi všetkých zastihnutých žien, 83 zároveň dokončilo školenia počítačových zručností. Týchto žien sme sa pýtali na prípadný vplyv školení na ich postavenie na trhu práce. Ženy boli zaradené do jednotlivých kategórií na základe ich subjektívneho hodnotenia vlastnej situácie. (Tabuľka č. 3)

Tabuľka č. 3: Vplyv školení na zmenu statusu na trhu práce

	Majoritné ženy		Rómske ženy		Imigrantky		Spolu	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Pozitívny vplyv	6	11,5	1	6,7	1	6,7	8	9,6
Nezmenený status, pozitívne vyhliadky	21	40,4	7	46,7	8	50	36	43,4
Nezmenený status, negatívne vyhliadky	15	28,8	5	33,3	2	12,5	22	26,5
Zmena statusu bez vplyvu školení	7	13,5	2	13,3	1	6,3	10	12

¹¹Tento pomer zodpovedá relatívnemu rozdeleniu imigrantiek v súbore všetkých prihlásených žien.

Iné ¹²	3	5,8	0	0	4	25	7	8,4
Spolu	52	100	16	100	15	100	83	100

Celkovo **8 (9,6%) žien uviedlo, že im absolvovanie školení dopomohlo k pozitívnej zmene pracovného statusu** – podarilo sa im zamestnať sa alebo získali kvalitnejšiu pozíciu v rámci svojej profesie. Tieto ženy patrili zväčša do skupiny majoritných žien – len jednej imigrantke a jednej Rómke sa podarilo zmeniť status na trhu práce. **Najväčší podiel (43,4%) spomedzi žien, ktoré dokončili školenia a podarilo sa nám ich kontaktovať, tvorili ženy, ktorých status na trhu práce sa síce nezmenil, ale veria, že školenia im v budúcnosti v tomto smere môžu pomôcť.** Optimistických v tomto smere bola až polovica opýtaných imigrantiek, 40,4% majoritných žien a vyše 46% rómskych žien. 26,5% žien, ktorých status sa rovnako nezmenil, bolo v tomto smere pesimistických. Najviac pesimistiek bolo v skupine Rómok (33,3%), zatiaľ čo najmenej ich bolo medzi imigrantkami (12,5%). Zisťovali sme, či pesimizmus, prípadne optimizmus účastníčok súvisí s majoritným či minoritným postavením žien v spoločnosti. Ženy, ktorých status sa v sledovanom období nezmenil, boli rekatégorizované do dvoch kategórií - majoritné a minoritné ženy (Rómky a imigrantky) a za pomoci Fisherovho presného testu bola zisťovaná súvislosť s premennou zaznamenávajúcou subjektívne nazeranie na vlastné vyhliadky do budúcnosti. Test však ukázal, že **optimistické či pesimistické nazeranie na vyhliadky po ukončení kurzov nie sú závislé na tom, či je žena príslušníčkou majority, alebo menšín.** U 12% žien sa síce status zmenil, ale školenia na to, podľa ich slov, nemali vplyv. Boli to predovšetkým ženy, ktoré získali zamestnanie, kde sa s počítačom nepracuje (napríklad sa zamestnali ako upratovačky, alebo opatrovatel'ky).

Vyhodnotenie experimentálnej časti projektu

Aby sme dokázali určiť efektívnosť školení pre inklúziu na trh práce s čo najvyšším stupňom validity, pri evaluácii projektu sme implementovali aj experimentálne overenie vplyvu školení. **Zmena statusu na trhu práce vybranej kontrolnej skupiny (pozostávajúcej z majoritných žien) bola porovnávaná so zmenou statusu majoritných žien, ktoré dokončili školenia e-zručností.**

Kontrolná skupina (33 žien) bola vytvorená v piatich mestách – v Banskej Bystrici (7), v Martine (10), v Ružomberku (4), v Senici (4) a vo Veľkom Krtíši (8). Charakter týchto lokalít sa líši nie len veľkosťou, ale aj situáciou zamestnanosti v regióne. Rôznorodosť lokalít tak do istej miery eliminuje riziko skreslenia údajov z hľadiska rozvinutosti trhu práce v konkrétnej lokalite. Hoci v týchto mestách sa na školenia prihlásili okrem majoritných aj rómske ženy, vzhľadom na špecifickosť znevýhodnení, ktorým čelia na trhu práce ženy z rómskeho etnika, nie je vhodné ich porovnávať s majoritnými ženami. Z toho dôvodu budú v experimentálnej časti porovnávané **len majoritné ženy vo vybraných lokalitách.** Tabuľka č. 4 podáva prehľad o veľkosti porovnávaných skupín v jednotlivých mestách. V tabuľke sú zaznamenané **len ženy, ktoré sme dokázali kontaktovať** pre potreby telefonického dotazovania, a ktoré preto mohli byť porovnávané.

Tabuľka č. 4: Rozdelenie porovnávaných žien vo vybraných lokalitách (absolútne početnosti)

	Kontrolná skupina	Absolventky školení	Spolu
Banská Bystrica	5	7	12

¹²Hlavne ženy, ktoré si ani nehľadajú prácu – sú na dôchodku, alebo čoskoro nastupujú na materskú dovolenku..

Martin	7	3	10
Ružomberok	4	6	10
Senica	2	6	8
Veľký Krtíš	5	5	10
Spolu	23	27	50

Vybrané ženy sme následne rozdelili podľa toho, či sa im pozitívne zmenil status na trhu práce – konkrétne, či prešli zo stavu nezamestnanosti do stavu zamestnanosti¹³.

Tabuľka č. 5: Zmena statusu u porovnávaných žien

	Kontrolná skupina		Absolventky školení		Spolu	
	Počet	%	počet	%	počet	%
Zmenený status	8	34,8	6	22,2	14	28
Nezmenený status	15	65,2	21	77,8	36	72
Spolu	23	100	27	100	50	100

Tabuľka č. 5 ukazuje, že celkovo až 72% ženám sa nepodarilo nájsť si zamestnanie ani po roku od prihlásenia sa na školenia. Len 22,2% absolventiek si po dokončení školení e-zručností našlo prácu. Pomer žien v rovnakej situácii z kontrolnej skupiny je dokonca priaznivejší – zamestnať sa podarilo 34,8% týchto žien. Testovanie získaných dát však ukázalo, že **absolvovanie školení nemalo vplyv na zmenu statusu vybraných žien**¹⁴.

Kvalitatívna analýza

Materiál získaný telefonickým dotazovaním bol ďalej kvalitatívne spracovávaný. Cieľom tejto analýzy bolo komplexnejšie a hlbšie preskúmať ako ženy hodnotia užitočnosť školení e-zručností, aké sú ich skúsenosti s hľadaním si práce po absolvovaní kurzov, ako hodnotia vzťahy na školeniach, ich kvalitu a priebeh s odstupom času, a predovšetkým, zistiť ako konkrétne kurzy pomohli ženám začleniť sa na trh práce.

Ženy, ktorým školenia dopomohli k zlepšeniu pracovného statusu

Celkovo osem žien (jedna imigrantka – pani Katarína, jedna Rómka – pani Sylvia a šesť majoritných žien) pri telefonickom dotazovaní tvrdilo, že sa im podarilo zlepšiť si svoj pracovný status alebo si nájsť prácu vďaka tomu, že absolvovali kurz e-zručností. Na základe dostupných informácií, získaných pomocou dotazníka a v telefonických rozhovoroch, vieme zostaviť stručné príbehy všetkých týchto ôsmich žien. Pre uchovanie anonymity účastníčok sú mená všetkých v celej kvalitatívnej časti evaluácie zamienené.

¹³Za zamestnanie sme považovali aj prácu na dohodu.

¹⁴Fisherov presný test nepreukázal štatisticky významnú súvislosť.

Pani Katarína je imigrantka z Ukrajiny, ktorá prišla na Slovensko s vidinou zlepšenia svojho ekonomického statusu. Napriek tomu, že na Ukrajine nadobudla vysokoškolské ekonomické vzdelanie, na Slovensku jej nebolo oficiálne uznané a počas prihlásenia sa na školenia e-zručností pracovala ako predavačka zeleniny na trhovisku. Pani Katarína nemala pri nástupe na kurzy žiadne skúsenosti s prácou na počítači. Na školenia sa prihlásila, aby mohla komunikovať so svojou rodinou na Ukrajine, a taktiež kvôli lepšiemu prispôsobeniu sa postupnej elektronizácii v jej zamestnaní. Školenia označila v tomto ohľade za užitočné:

„Ja pracujem ako predavačka, teraz všetko ide na počítač, tak samozrejme, že mi pomohlo. Lebo mi všetko teraz už nelepíme, ani pásky, ani nič, všetko nám ide tam. Takže v podstate aspoň som vedela, čo s tým počítačom mám robiť. Všetko, čo je na pokladni, to sa nahráva hneď na počítač. Takže to všetko máme v elektronickej pošte, teraz nemusíme veci, knihy a bohviečo robiť.“

Podľa vlastných slov vďaka školeniam teraz zvláda prácu s počítačom potrebnú pre vedenie obchodu. Počas kurzov nadobudla znalosti, ktoré jej od nového roku umožnili založiť si a prevádzkovať vlastnú živnosť. Elektronické úkony, ktoré predtým zabezpečoval jej vedúci, je pani Katarína teraz schopná zvládať samostatne.

„Tam kde som bola zamestnaná, tam mi všetko robil akože môj vedúci. A teraz to robím sama...“

Pani Edita má 38 rokov a maloleté dieťa. Už počas prihlásenia mala základné skúsenosti s prácou na počítači a s internetom, a preto mala záujem nadobudnúť hlavne pokročilejšiu úroveň schopností pracovať s vybranými programami. Verila, že absolvovanie takýchto kurzov jej zabezpečí väčší prehľad a ďalšie znalosti potrebné pre prácu s počítačom a internetom, a tým jej uľahčí hľadanie si práce. Pani Edita školenia dokončila. A aj vďaka tomu má od septembra sľúbenú prácu, kde svoje novonadobudnuté znalosti bude môcť uplatniť:

Takže vlastne máte niečo sľúbené, tak?

„Hej.“

A to by malo byť na dohodu, alebo na čiastočný úväzok?

„Na plný.“

A čo by to bolo za prácu? V akom odbore? Alebo čo by bolo náplň vašej práce?

„Kalkulácie s... Tabuľky a takéto potrebujem.“

Aha, takže by ste využívali aj veci, čo ste sa naučili na tom kurze.

„No ja som tak chcela.“

Pomohlo Vám to získať si túto prácu?

„Pomohlo.“

Pani Klára má 38 rokov, má dve maloleté deti a hlási sa k českej národnosti. V čase prihlásenia sa na školenia bola bez zamestnania a občasne používala počítač na hľadanie pracovných príležitostí, a vyhľadávanie informácií na internete. Na školenia sa prihlásila, lebo je presvedčená, že „znalosť práce na počítači je dnes veľmi dôležitá“, a tak chcela nadobudnúť aspoň základné znalosti potrebné pre prácu s vybranými programami. Po

dokončení školení pracuje na dohodu ako predavačka v potravinách a tvrdí, že zručnosti získané na kurzoch jej v zamestnaní pomáhajú.

„... pracujem na dohodu v obchode a celkovo som v podstate robila na tom počítači...“

Malo to pre Vás nejaký prínos v tom zamestnaní, že ste ich absolvovali?

„No tak ja si myslím, že hej, každému to niečo dalo. ... Lebo viete ako dneska, bez počítača sa nepohnete. Či robíte v obchode... Aj tam potrebujete robiť na tom počítači, takže...“

Kde to pracujete na tú dohodu? Ste vraveli, že ste tam využívali trochu ten počítač.

„No v obchode, v potravinách, no ale tam máte tiež počítač, ako kasu, aj tam nahadzuje tovar do počítača tak...“

Pani Simona má 37 rokov, je rozvedená, má dve maloleté deti, ukončené stredné vzdelanie s maturitou a v čase prihlásenia sa na kurzy bola nezamestnaná, a hľadala si prácu. Už pred absolvovaním kurzov označovala svoju úroveň e-zručností ako dobrú – s počítačom pracovala nielen doma, ale dokonca aj v predchádzajúcom zamestnaní. Na školenia sa prihlásila, jednak, s cieľom zdokonaľiť sa v už známych programoch, a tiež s ambíciou naučiť sa pracovať s ďalšími. Predovšetkým mala záujem zoznámiť sa s novými verziami programov, ktoré používala v predchádzajúcom zamestnaní, a ktoré sa, podľa jej názoru, značne zmenili počas doby, ktorú strávila na rodičovskej dovolenke. Tieto ciele sa jej prostredníctvom školení podarilo naplniť, a aj vďaka tomu sa jej po ich dokončení podarilo nájsť si nové zamestnanie. Pani Simona momentálne pracuje ako vedúca filiálky obchodného reťazca, ktorá zodpovedá za prácu približne 30 zamestnancov.

A tam potrebujete tie počítačové zručnosti? Myslíte si, že Vám to pomohlo získať tú prácu tie kurzy?

„Viete čo, ja som si to vlastne tak viac-menej potrebovala sa zdokonaľiť vlastne v tom Excelli 2001, 2000 teraz neviem či sedmička to bola a teraz ten nový Windows. Takže vlastne.. Áno, pomohlo mi to, lebo... pomohlo proste.“

Pani Jana je 42 ročná žena s tromi maloletými deťmi, ktorá počas prihlásenia sa na školenia e-zručností poberala invalidný dôchodok. Hoci pred absolvovaním kurzov už mala isté skúsenosti s prácou na počítači aj s internetom, prihlásila sa, lebo dúfala, že jej prehĺbenie týchto znalostí pomôže k lepšiemu uplatneniu sa na trhu práce. Dokončenie kurzov a znalosti, ktoré na nich nadobudla jej skutočne, podľa vlastných slov, dopomohlo k získaniu zamestnania v chránenej dielni.

... malo to, že ste absolvovali tie školenia nejaký dopad na to, že ste sa zamestnali?

„Viete čo, asi aj áno, lebo prostredníctvom toho počítača som si mohla sama pozrieť tie ponuky aj životopis si poslať aj...“

Aj ste si to uviedli do životopisu? A myslíte si, že na to prihliadali, že ste to absolvovali?

„Áno, uviedla som to. Myslím, že áno. Určite. Lebo teraz sa počítače vyžadujú všade, a keď neviete robiť počítače, tak sa s vami ani nikto nebaví.“

Napriek tomu, že pani Jana v práci priamo nepracuje s počítačom, znalosti nadobudnuté na kurzoch využíva aj pri zvyšovaní vlastnej kvalifikácie a pri ďalšom vzdelávaní.

„Viete čo, nerobím momentálne na počítači. Ja robím v chránenej dielni, lebo som invalid, ale robím si školu zdravotnú, a aj tam to využívam, pretože my sme robili teraz diplomovky na konci prvého ročníka a tam som to tiež využila.“

Pani Alena má 37 rokov a dve maloleté deti. Pred nastúpením na kurzy už ovládala základné úkony na počítači a mala skúsenosti s vyhľadávaním informácií a s komunikáciou prostredníctvom internetu. Na školenia sa prihlásila, lebo verila, že ich absolvovanie zvýši jej šance na nájdenie trvalého zamestnania. Krátko pred ukončením školení si našla prácu na čerpacej stanici. Podobne ako v prípade pani Jany, aj v prípade pani Aleny jej zamestnávateľ ocenili pri prijímaní do zamestnania skutočnosť, že absolvovala školenia počítačových zručností aj napriek tomu, že jej práca nevyžaduje pokročilejšie znalosti výpočtovej techniky.

Myslíte si, že pri získaní tej práce malo nejaký vplyv aj to, že ste vedeli nejaké tie počítačové zručnosti?

„No oni povedali, že oni to vítajú takéto kurzy, takže ja si myslím že hej, že oni sú akože za, že si to človek robí.“

Avšak bola to práca na dobu určitú, a keďže jej nepredĺžili zmluvu, v čase konania evaluácie bola pani Alena opäť nezamestnaná. Napriek tomu však zostáva optimistická a verí, že dokončenie kurzov e-zručností jej v budúcnosti môže pomôcť znovu sa zamestnať.

A tie školenia, myslíte si, že Vám to v budúcnosti pomôže sa zamestnať?

„No ja myslím, že určite.“

Školenia neboli užitočné len pre samotnú inklúziu na trh práce, ale pomohli aj ženám, ktoré už počas školení prácu mali. Zručnosti nadobudnuté na školení týmto ženám pomohli zlepšiť si pozíciu v ich zamestnaní.

Pani Irena má 40 rokov, je rozvedená a má dokončené vysokoškolské vzdelanie. Pred absolvovaním kurzov označovala svoju úroveň e-zručností ako dobrú – denne doma využívala počítač a internet. Motiváciou pre prihlásenie sa na kurzy bola vidina zlepšenia jej praktických počítačových zručností pod vedením skúsených lektorov. V čase hlásenia sa na kurzy, presne rok pred evaluáciou, bola nezamestnaná a hľadala si prácu. Avšak ešte počas školení, na ich začiatku, si našla zamestnanie v železničnej spoločnosti ako osobná pokladnička. Po dokončení školení dosiahla vo firme vyššiu pozíciu a momentálne pracuje ako spracovateľka dát, kde denne využíva práve znalosti nadobudnuté počas školení.

„No ja som vlastne teraz spracovateľ dát čiže v podstate mnohé veci, čo som sa naučila aj na tom kurze, denne využívam v zamestnaní.“

Pani Sylvia má 32 rokov je Rómka, má maloleté dieťa a dokončenú vyššiu odbornú školu. Ešte pred školeniami denne používala počítač, pričom mala pomerne bohaté skúsenosti predovšetkým s používaním internetu. Svoje počítačové zručnosti, ktoré pred kurzami označovala ako dobré, nadobudla na strednej a základnej škole, ešte počas školskej dochádzky. Na kurzy sa prihlásila, aby sa zdokonalila v práci na počítači. Podobne ako pani Irena, aj pani Sylvia bola v čase prihlasovania sa na školenia nezamestnaná, avšak krátko pred začatím školení si našla zamestnanie ako asistentka na základnej škole. Po dokončení

kurzov získala vyššiu pozíciu vychovávateľky a tvrdí, že to bolo aj vďaka účasti na školeniach.

Chcela by som sa Vás spýtať, či sa Vám podarilo zamestnať sa po skončení tých kurzov.

„No a ja som sa zamestnala ešte predtým, ako sa robili tie kurzy a potom som sa zamestnala počas toho teda. ... Ja som predtým robila asistentku na základnej škole. A teraz už som vychovávateľka, takže mi to aj dopomohlo. Určite mi to dopomohlo...“

Takže teraz vlastne vďaka tým kurzom máte inú pozíciu?

„No nie, nie. Vďaka mojej škole, ale určite mi to dopomohlo. Jasne, že mi to dopomohlo, určite, že hej.“

Vravíte, že máte na to školu a tie školenia, že to dopomohlo. Takže ten zamestnávateľ na to prihliadal?

„No isteže, áno. Áno. No viete, čím viacej ste vzdelanejšia, tak tým je to lepšie, nie? V dnešnej dobe... Myslím. Tak to je dnes.“

Hodnotenie užitočnosti školení e-zručností

Pri kvalitatívnom dotazovaní nás zaujímalo, ako ženy vnímajú užitočnosť školení e-zručností, a to nie len pre inklúziu na trh práce. Cenné pre nás boli najmä výpovede žien, ktoré mali skúsenosti s konkrétnymi - nami organizovanými - školeniami. Avšak podstatnými boli aj názory žien, ktoré sa školení síce nezúčastnili, ale vďaka svojim skúsenostiam s hľadaním si práce dokázali významne prispieť k obrazu o požiadavkách na e-zručnosti na slovenskom trhu práce.

Hoci iba pre 9,6% zastihnutých žien, mali absolvované školenia priamy priaznivý vplyv na zmenu ich statusu na pracovnom trhu, až 43,4% oslovených žien, ktoré dokončili školenia ostáva optimistických a verí, že **zručnosti, ktoré nadobudli na školení im pomôžu s inklúziou na pracovný trh**, prípadne iným spôsobom vyzdvihovalo **priaznivý dopad školení na kvalitu ich života**.

Myslíte si, že tie školenia, ktoré ste absolvovali Vám nejakým spôsobom pomôžu na trhu práce?

„Určite áno, lebo tú mailovú adresu, čo sme si utvorili a životopis som si popísala, uložila na USB kľúč. Využívam tie vedomosti, čo sme sa tam naučili a vyhľadávam si podľa toho. A naučili sme sa poslať životopis, takže to tiež sa mi zide. Takže som rada, že som chodila.“
(Klaudia, 37 r., majoritná žena, Nitriansky kraj)

„Ináč pomohlo mi to dost, lebo ja som nevedela robiť Excel, tabuľky, len také obyčajné, jednoduché a tam nám ako ukázali ako aj to zložitejšie, že sa dajú, plus aj grafy, takže prakticky môžem si aj hľadať ako zamestnanie také, kde vyžadujú ten Excel.“

A myslíte si, že v akých ešte aspektoch Vám to môže pomôcť?

„Neviem. Akože aj zdokonalila som sa v písaní listov alebo lepšie ovládam Word. Takže no myslím si, že akože môžem, akože mám viacej možností. Predtým chodila som aj na kadejaké pohovory, kde chceli Excel, no len ako ja hovorím, že kvôli Excelu ma poslali viacerí títo preč z tých pohovorov. Vyslovene ani sa nebavili: „Neviete Excel? Dovidenia. Čo tu robíte?“ - takýto štýl.“

(Diana, 43r., majoritná žena, Košický kraj)

Pani Iveta (44 r., Košický kraj), majoritná žena, verí, že školenia jej pomôžu **ľahšie zvládnuť postupné zavádzanie automatizácie** v jej zamestnaní. Zároveň však poukazuje na nevyhnutnosť znalostí práce s počítačom pre získanie zamestnania.

„Viete čo, ja som sa zamestnala ešte počas, ale nie na počítač, počítač mi k tomu netreba. Ale za chvíľu asi bude treba, ako tam hovoria. Že všetko pôjde na počítač, takže myslím, že to pomôže.“

Takže myslíte, že to čo ste sa tam naučili pre Vás bude čoskoro nevyhnutné v tej práci?

„Áno. Určite, lebo to dneska je potrebné skoro všade, čo som zistila. Pretože... Či v stánku... Ešte aj v stánku pýtali odo mňa, že či mám zručnosti ako Excel a Word.“

A čo je náplňou tej práce?

„V pekárni ako robím, lenže teraz oni tam majú linky, ale prechádzajú na ten, že bude sa používať počítač, že pôjde to tak nejak na počítač, takže neviem. Zavádzajú to len teraz takže... Budú aj oni že vraj robiť tie školenia na tie počítače, tak neviem.“

Na školeniach neboli ženám predávané len zručnosti potrebné na prácu s počítačom, ale priestor bol venovaný aj krátkemu predstaveniu **„mäkkých zručností“**, ktoré môžu poskytnúť nemalú výhodu pri pracovnom pohovore. Užitočnosť tejto prípravy implicitne spomenula rómska žena, pani Andrea (37 r., 4 deti¹⁵, Prešovský kraj):

Myslíte si, že to, že ste chodili na tie kurzy, Vám nejakým spôsobom môže pomôcť pri hľadaní si práce?

„Áno, lebo tam sme sa naučili dosť toho, že ako si nájsť prácu, ako sa treba rozprávať a tak.“

Iná rómska žena, pani Mariana (Nitriansky kraj), ktorá nám pomáhala so zháňaním rómskych žien na školenia, a ktorá sa s účastníčkami dobre pozná, nám opísala, aký význam mali školenia pre tieto ženy:

„Moja mamina je na materskej a ona tiež absolvovala tento kurz, no a jej to pomohlo strašne, lebo aj doma vie už narábať s internetom, s počítačom. Takže tým ženám to pomohlo. Možno nie prostredníctvom toho, že by získali nejakú prácu, alebo čo, ale pomohlo im to. Napríklad... Čo ja viem. Príklad poviem, že hľadať si robotu cez internet, alebo niečo také.“

26,5% žien bolo sedem mesiacov po absolvovaní školení **skeptických ohľadom vplyvu školení** na ich šance zamestnať sa. **Skepsa žien bola často spôsobená zlými skúsenosťami s diskrimináciou** (tento problém je viac rozpracovaný v ďalšej časti), **prípadne nazeraním na ekonomickú situáciu v regióne ako na veľmi nepriaznivú.**

„Teraz absolútne, ..., nikde neberú. Či máte alebo nemáte počítač. Nikde neberú.“

A viete o niekom, kto s Vami chodil na kurz, že by si našiel prácu vďaka nemu?

¹⁵Pri ženách s aspoň jedným dieťaťom mladším ako 19 rokov uvádzame aj počet týchto detí.

„Nie, ani jedna nie. Čo viem, tak všetky sú doma, alebo sú na materskej. Tak ani jedna. Ani len brigádne, nikto. Sme absolútne všetky doma.“

Tam to tie kurzy asi nedokážu veľmi ovplyvniť, či?

„Možno, že to aj pomohlo, viete, keď sme rady, že sme sa niečo naučili, akože nám sa veľmi páčilo, sme si aj pochvalovali, aj tá pani učiteľka bola veľmi veľmi príjemná, takže my sme tam rady chodievali. Takže o to nejde, len ide o to, že nezamestnanosť je tu dosť veľiká a my sme ešte do toho aj Rómky. Tak ďakujem pekne, asi si viete predstaviť.“

(Hana, 29 r., Rómka, 3 deti, Banskobystrický kraj)

„No myslím si, že by mi to pomohlo, ak by som bola niekde v Bratislave a okolí, ako na západnom Slovensku, tak by som sa skôr zamestnala ako tu na východe, lebo tu je to ohľadne práce veľká bieda. Fakt.“

(Denisa, 31 r., majoritná žena, Košický kraj)

Avšak negatívne vyhliadky boli taktiež často pocitované ženami, ktoré na kurz šli už s istými znalosťami práce na počítači a **úroveň kurzu sa im nezdała dostatočná**, prípadne cítili, že aby si prácu získali, potrebovali by pokročilejšie znalosti.

„Ja sa priznám, že ja som už niečo vedela o počítačoch, a to mi bolo tak nanič akurát. Tak málo toho bolo. Ja som chcela, že to pôjde nejak ďalej, že troška viac sa dozviem o tom internete teda. Tak to mi pomohlo tak nájsť si, akože orientovať sa na počítači, napísať životopis, motivačný list, poslať to vlastne cez tú Profesiú a tak. ... No teraz, povedzme, by som potrebovala Microsoft Outlook, Word, Excel pokročilý a tak, a to práve nemám, takže to mi chýba. ... Využila som to. Áno. Pretože už pozerám si ten Zoznam, Kariéra, všetko akože pozerám do toho internetu, sťahujem si to všetko, napíšem si tie životopisy. Tak konkrétne pre lepšie pracovné ponuky, mne by osobne vlastne už chýbala tá nadstavba v tom. Troška byť v tom zručnejší.“

(Žofia, 32 r., majoritná žena, 2 deti, Nitriansky kraj)

„Je to dobré, že viem sa už viacej pohybovať, viem si nájsť aj takéto, ale, aby som tú prácu získala na základe tohto, to by chcelo viacej. Áno. Ako som bola oboznámená s tým jedným aj skôr, aj dcére dokonca som poradila, keď nevedela volačo písať, tak som jej trošička... Ako bolo to k niečomu dobré, to by som klamala, že nie. Ale na to, aby som si tú prácu, viete v dnešnej dobe je strašne veľa tých mladých, ktorí vedú s tým počítačom, hej? Takže... No, aby mňa zaučali viacej do tých programov, chcelo by to viacej tých hodín.“

(Veronika, 40 r., majoritná žena, 1 dieťa, Žilinský kraj)

„No myslím, že to žiaden zamestnávateľ bohvieako neocení, lebo tam boli len tie základné počítačové znalosti, a tie človek vie, keď má doma počítač.“

(Helena, 31 r., Rómka, 1 dieťa, Banskobystrický kraj)

Rovnako zaujímavé však bolo sledovať aj to, ako ženy, ktoré sa školení nezúčastnili, nazerajú na užitočnosť školení e-zručností pre nezamestnaných všeobecne.

Vo všeobecnosti ženy často zdôrazňovali, že zamestnávateľ berie ako **samozrejmé, že ovládate prácu na počítači**, a to bez ohľadu na relevantnosť týchto zručností pre dané zamestnanie.

„... všade to už dneska sa pýtajú. To už ani nepíšu, keď dávajú inzerát do novín, že práca s počítačom. To už normálne, ako samozrejmosť berú.“

(Valéria, 47 r., majoritná žena, 1 dieťa, Trnavský kraj)

„No teraz človek bez počítača teraz nikde sa nepohne, po prvé. A po druhé, keď nemáš vedomosti v tom, tak to tiež nezamestnáš sa nikde absolútne, v žiadnej sfére, ani predavačku, ani nikde.“

(Izabela, 46 r., imigrantka, 8 detí, Banskobystrický kraj)

„... v dnešnej dobe, keď chcete zamestnanie, tak v prvom momente sa Vás spýtajú, na akej úrovni viete Excel, Word.“

(Viera, 30 r., imigrantka, Bratislavský kraj)

„... dnes všetko dá sa cez počítač – aj vyhľadať, aj odpisovať, a tie počítačové zručnosti, to veľmi pomôžu, lebo tým pádom, že môžeš komunikovať s ľuďmi, ale veľmi toho nevedia. Ako viete, dobre, jednoduchšie veci dá sa vyhľadať, ale zamestnávateľia chcú trochu viac. Viete odpísať mail, dobre, to je jednoduché, ale keď máte prísť na pohovor, tak už pýtajú, že ako ovládaš ten počítač. ... lebo počítač v tejto dobe už je ako ruky, preboha. Ako, veľa znamená.“

(Timea, 36 r., imigrantka, 1 dieťa, Bratislavský kraj)

Dotazované ženy tiež často spomínali užitočnosť školenie-zručností z hľadiska **vyrovnania sa mladšej generácií**, ktorá takéto školenia absolvovala už v rámci povinnej školskej dochádzky.

„Títo mladí to už majú akože v ruke, my sme v tom tak trošku pozadu. Oni to už majú v škole, my sme to nemali. Takže v našom veku určite, aj tí starší. Asi tak.“

(Henrieta, 39 r., majoritná žena, Žilinský kraj)

„Je to dobré vedieť to všetko. Je to pre tých mladých, tí majú zručnosti vlastne zo školy, ale čo sa týka vekovo, ako po štyridsiatke, tak myslím ako nás, tak to už je dosť zložitejšie, lebo to vás nemá kto zamestnať.“

(Miroslava, 44 r., majoritná žena, Banskobystrický kraj)

Avšak vyzdvihovalý bol aj **pozitívny vplyv** školení **na sebahodnotenie a psychiku** účastníčok:

„... je tam aspoň nejaká nádej a človeka to aspoň troška pohne niekam dopredu, že nie je doma a nerozmýšľa nad tým, že je nepotrebný.“

(Kristína, 31 r., majoritná žena, 1 dieťa, Banskobystrický kraj)

Podobne ako ženy, ktoré sa sťažovali na nízku úroveň školení, aj ženy, ktoré sa kurzov nezúčastnili, neraz vyjadrovali názor, že pre uplatnenie sa na trhu práce **začiatocnícke znalosti neposkytujú žiadnu konkurenčnú výhodu**.

„...oni vyžadujú, aby ste mali pokročilý kurz, aby ste sa vyznali v počítači, lebo myslím si, že pre takých začiatocníkov... Každý, skoro každý to vie, lebo má doma. Viete, oni vyžadujú také iné programy, aby vedeli ste, také už trošku niečo zložitejšie.“

(Ivana, 35 r., imigrantka, Bratislavský kraj)

„Mám doma počítač, užívam ho dennodenne, ovládam všetky tieto programy, lebo mám aj maturitu. To som sa všetko učila. No a ja si myslím, že tak isto aj ostatní. Už teraz na počítači vie prakticky môj štvorročný syn. ... ja si myslím, že teraz na počítači vie každý, ovláda internet a tieto veci.“

(Lucia, 24 r., Rómka, 1 dieťa, Košický kraj)

Viaceré, najmä však rómske ženy, zase zdôrazňovali, že **najzákladnejšia je úroveň vzdelania a kvalifikácia všeobecne** a ďalšie školenia dokážu ovplyvniť šance na nájdenie si zamestnania len do veľmi malej miery.

Myslíte si, že pre nezamestnaných má význam robiť takéto školenia, že to môže pomôcť nájsť si prácu v dnešnej dobe?

„... To, keď nemá človek poriadnu školu, tak podľa mňa, to je aj zbytočné. Keď nemá poriadnu školu vychodenú, takú vyššiu školu.“

Takže myslíte si, že skôr treba vyššiu kvalifikáciu?

„Áno, áno, ja si tak myslím, že skorej, keď má človek vysokú školu, to má, tak skôr sa zamestná ako my, čo nemáme ani školy poriadne. To také už viacej berú.“

(Nikola, 32 r., Rómka, 2 deti, Banskobystrický kraj)

Myslíte si, že to pomôže nezamestnaným si nájsť prácu?

„Ja si myslím asi, že nie. Lebo má tieto počítače, ale nemá na to napríklad tieto školy za sebou, tak ja si myslím, že nie.“

(Ingrid, 29 r., Rómka, 1 dieťa, Banskobystrický kraj)

„Viete čo, ja Vám tak poviem. Tí čo majú vysokú školu, tí nemajú robotu, a nie to, že ja si spravím nejaký kurz, na ktorý budem chodiť dva mesiace.“

(Radana, 36 r., Rómka, 3 deti, Banskobystrický kraj)

Ďalšie neverili, že školenia môžu nezamestnaným pomôcť vzhľadom na vysokú nezamestnanosť na Slovensku:

„...pokial' vidím na trhu práce, aké sú ponuky, čiže nijaké, tak je ten kurz aj zbytočný. V tom čase.“

(Dominika, 58 r., majoritná žena, Trnavský kraj)

Skúsenosti s diskrimináciou a s hľadaním zamestnania na trhu práce

Mnohé ženy sa po položení otázky ohľadom skúseností s hľadaním si zamestnania, prípadne pri zisťovaní, či sa im podarilo zamestnať sa, spontánne rozhovorili o negatívnych skúsenostiach s diskrimináciou rôzneho druhu.

Najčastejšie mali ženy skúsenosti s **diskrimináciou na základe veku**, a to aj napriek tomu, že ženy s vekom nad 50 rokov tvorili len 15,2% z celkového počtu žien. Ženy, ktoré pri telefonickom dotazovaní vyjadrili pocit, že sú takýmto spôsobom diskriminované, patrili medzi majoritné ženy vo veku 52 – 57 rokov. Podľa pani Anny (52 r., majoritná žena, 1 dieťa, Bratislavský kraj) začína tento problém už po dovŕšení 50 roku života:

„...vidím to tak, že na koľko mám cez 50 rokov, tak zamestnávateľia akoby reagovali na rok narodenia, respektíve nereagovali.“

Ženy, ktoré sa s týmto typom diskriminácie stretli, zdôrazňovali, že diskriminácia je taká silná, že im nemôžu pomôcť žiadne školenia, a ani dlhoročné skúsenosti a prax.

„...ja si myslím, že je to akože vekom, lebo vravím, keď ja uvediem vek, tak ani sa neunúvajú ani ozvať. Oni si myslia, viete, že už... 58. ročník... čiže myslia si, možno že do dôchodku, ale tak vravím, ešte mám dosť ďaleko, a bohužiaľ. Bohužiaľ, asi veková bariéra,

že ani nie tak, že školenie darmo ja uvediem, že mám tam akože, prax také, také - nič. No bohužiaľ."

(Alexandra, 57 r., majoritná žena, Banskobystrický kraj)

„Viete, kdekoľvek som sa zaujímala, tak vlastne som skrachovala s vekom. Takže ja som predtým robila sekretárku, takže vlastne aj kopu vecí som vedela a... Neviem. Možno si namýšľam, ale myslím, že je to vek. ... Tak ako x-krát mi povedali, že oni sú mladý kolektív a potrebujú mladších, respektíve mi povedali, že sa ohlásia, doteraz nie a tak ďalej. Takže v podstate neskúmajú, čo viem alebo neviem, ale... Neviem. Možno si namýšľam, ale mám taký dojem na 90%."

(Zorana, 53 r., majoritná žena, Banskobystrický kraj)

„Mám 57 rokov a kdekoľvek na akúkoľvek, na čokoľvek sa pýtate, ste stará. To už jednoducho... Už tu nepomôže ani školenie, ani... To absolútne nemáte šancu. ... Prvá otázka znie: Koľko máte rokov? A dovidenia."

(Karolína, 56 r., majoritná žena, Banskobystrický kraj)

Ak sa k vysokému veku pridajú ešte aj ďalšie znevýhodnenia, nájsť si prácu vo veľkej konkurencii je, ako poznamenáva 54 ročná pani Natália (majoritná žena, 1 dieťa, Trnavský kraj), veľmi zložitá:

„...tak oni keď vidia, že som na polovičnom invalidnom a dosť mám rokov, tak ma nechcú. Takže tam všade, kde dôjdem, tam len mladšie. Do 40 najviac. A teraz, čo som bola naposledy na pohovore, tak tam sa hlásili ľudia, čo mali vysoké školy a vedeli aj 4, 5 jazykov. Takže takých skôr zoberú ako obyčajných."

Z 209 Rómkov prihlásených na školenia až 57,4% považovalo **diskrimináciu zo strany majority** za vážnu prekážku na trhu práce. Aj počas telefonického dotazovania mali rómske ženy pochybnosti, či sú na trhu práce posudzované bez predsudkov voči svojej etnicite. To je aj prípad pani Renáty (32 r., Rómka, 2 deti, Žilinský kraj), ktorá vyjadrila túto neistotu pri úvahách nad požiadavkami zamestnávateľov a pri spomínaní si na prepustenie z jej posledného zamestnania.

„Neviem, že či preto, že človek je Róm, alebo má inú farbu, alebo preto, že nemá tie zručnosti. Neviem Vám povedať."

Iné rómske ženy dávali svoju nezamestnanosť do súvislosti so svojou etnicitou explicitnejšie a zároveň pociťovali aj váhu ďalších znevýhodnení ako je nedostatočné vzdelanie:

„... dneska není veľa toho, že by ste sa zamestnali a najhoršie, my ako Rómovia, nikde nás nechcú. A ešte keď nemáte žiadne vzdelanie, tak isto, že nie."

(Olívia, 45 r., Rómka, Žilinský kraj)

„Viete čo, ja neviem bola som len sa pýtať na robotu a nič. Tak poviem, všade vidia – viete - cigánku tak... Každý ma tam nechce."

(Daniela, 35 r., Rómka, 2 deti, Banskobystrický kraj)

Vyššie 76% majoritných žien a až 80% Rómkov vykonáva domáce práce vo väčšej miere ako ich partner, pričom v ani jednom prípade táto situácia nebola opačná. Navyše, 67,1% majoritných žien a 73,8% rómskych žien s deťmi má na starosti aj väčšiu časť úkonov súvisiacich so starostlivosťou o deti. Zaťaženie súvisiace so starostlivosťou o domácnosť uviedlo ako vážnu prekážku na trhu práce 8,7% všetkých prihlásených žien, pričom v prípade starostlivosti o deti to označilo za zaťažujúce až 14,4% žien. **Diskriminácia na základe rodu**, resp. diskriminácia súvisiaca s úlohou ženy/matky bola pociťovaná najmä slobodnými

matkami s malými deťmi, ktoré tak čelia viacnásobnému zaťaženiu. Pri telefonickom dotazovaní sa pani Mária a pani Barbora rozhovorili o svojich skúsenostiach s týmto typom diskriminácie.

Pani Mária (39 r., majoritná žena, Banskobystrický kraj) je rozvedená a má na starosti dve deti vo veku 4 a 16 rokov. Práve to, že zamestnávateľ sa obáva toho, ako by dokázala zladit' svoje povinnosti matky so zamestnaním, označila za dôvod svojej nezamestnanosti:

„...ja mám ten problém čo sa týka zamestnania – dieťa. Viac-menej ma odmietajú kvôli tomu, že mám ešte malé dieťa. Aj by robota bola, len ich odrádza, viete, že... to dieťa. Že proste nemám ho kam dať, že bude často choré...“

Pani Barbora (38 r., majoritná žena, Trnavský kraj) je slobodná mamička so sedemročným synom. Momentálne pracuje na dohodu, ale dlhodobo si nie je schopná nájsť trvalý pracovný pomer napriek svojim snahám. Zladenie starostlivosti o dieťa s pracovnými povinnosťami považuje za veľmi problematické:

„...ja to mám s robotou problematické. Ja som slobodná mamička, mám malé dieťa doma. A takú robotu, že... Viete čo myslím? Že treba vstať ráno na ôsmu, aby som ho zaviedla do školy a potom ešte zo školy vyzdvihla. Takú robotu sa ťažko, veľmi ťažko hľadá. Že väčšinou to je ráno na šiestu a to ja nemôžem ísť, lebo ho nemá kto vystrojiť do školy – on je prváčik. Takže žiaľbohu, žiadnu robotu som si inú nenašla.“

Hodnotenie vzťahov na školeniach

Žien, ktoré sa zúčastnili aspoň časti školení v etnicky zmiešaných triedach, sme sa pýtali aj na hodnotenie kolektívu na školeniach, či sú stále v kontakte s ostatnými a na prípadné kamarátstva, ktoré sa počas školení utvorili.

Napriek tomu, že pozitívne ohlasy zaznievali predovšetkým z radov imigrantských žien, ženy zo všetkých skupín vo väčšine prípadov **prejavovali spokojnosť so vzťahmi na školeniach**, a mnohé sú so svojimi bývalými kolegyňami z kurzov **stále v kontakte**. Hoci, podľa vlastných slov, nemajú čas, aby sa často stretávali, zostávajú v kontakte aspoň prostredníctvom e-mailu či telefonicky, prípadne prehodia pár slov, ak sa stretnú na ulici.

K národnostne zmiešanému charakteru školení sme zaznamenali zväčša pozitívne ohlasy – ako to zhodnotila pani Kornélia (52 r., majoritná žena, Bratislavský kraj):

„...tak kolektív bol dobrý, aj tie národnostné menšiny – to bolo super, bolo to také oživenie“.

Medzi ženami sa v takýchto skupinách **utvárali priateľstvá bez ohľadu na národnostnú príslušnosť**, pričom ako základná sa ukázala byť schopnosť žien dorozumieť sa.

„Kolektív bol veľmi dobrý. No bola tam jedna, alebo dve Slovenky, ale väčšinou sme boli z Ukrajiny a z Ruska, tak sme si rozumeli. A ešte si niekedy voláme, aj sa stretávame, ak sa dá, takže...“

A stretávate sa aj s tými Ruskami, alebo ako skôr len s tými Ukrajinkami?

„Aj z Ruska. Aj z Ruska mám tam jednu takto známu. Taká mladá pani, sme sa s ňou skamarátili. Aj z Ukrajiny bola tam, no jedna, čo sa poznáme už dávnejšie aj boli takých pár.“
(Monika, 32 r. imigrantka, Bratislavský kraj)

„My pochádzame z Ruska, tak sme tam boli a boli ako Slovenky, a neboli tam ani Vietnamci, ani nič, takže ako my sme komunikovali akože viete, že pochopíte všetko a veľmi dobre sme.“

Takže aj s nejakými Slovenkami ste sa tam zoznámili?

„Áno, tam boli Slovenky. A tak dopisujeme sem tam, si posielame informácie, a že vlastne po ten čas, tak už sme si zvykli na seba, že už ako do roboty sme tam chodili. Veľmi dobrý kolektív a veľmi dobrá pani učiteľka bola u nás práveže. Takže ako spokojné sme...“

(Elena, 50 r., imigrantka, 1 dieťa, Bratislavský kraj)

Práve jazykovú nedostatočnosť účastníčok vietnamskej národnosti považovala za problém pani Martina (77 r., imigrantka, Bratislavský kraj):

„Trošku to vadilo to, že tam boli Vietnamky a oni nevedeli ani ceknúť po slovensky. ... Takže vlastne to trošičku vadilo, najmä tej učiteľke, chuderke. Tak tým pádom pre nás to bolo - neni času - ale ináč v poriadku.“

Avšak, ako sa zdá, **medzikultúrna výmena na školeniach prebiehala** aj napriek týmto problémom, o čom podáva dôkaz rozprávanie pani Marcely (52 r., imigrantka, Bratislavský kraj):

„Viete, čo to sme práve absolvovali to pre Vianocami, takže každá účastníčka podelila sa s receptami na vianočné pečivo, takže bolo veľmi dobre. Aj kolektív bol veľmi dobrý.“

Takže ste si tam pečivo podonášali?

„Áno. Tvrdíte, že zmiešaný kolektív bol. Tam boli aj Slovenky, aj Čiňanky,¹⁶ aj Rusky boli tam, a my sme mali prestávku a písali sme tam nejaké veci, a všetky písali aj recepty vianočné. Takže predávali sme si dobré recepty a overené, takže predávali. Písali sme recepty na počítači.“

Čo sa týka vyjadrení o vzťahoch na kurzoch, ktoré navštevovali majoritné ženy spolu s Rómkami, ženy nekomentovali tento etnicky zmiešaný charakter školení. Jediná žena, ktorá sa k tomuto aspektu školení vyjadrila bola pani Zuzana (44 r., Banskobystrický kraj), Rómka, ktorá vzťahy na školení definovala skôr ako vlašné.

Vychádzali ste so všetkými, spolu ste držali, alebo...

„Tak normálne. Ako sa to tak povie: nenastal žiaden konflikt.“

A aj sa stretávate ešte?

„Nie.“

Hodnotenie kurzov

Hoci bol po skončení kurzov distribuovaný dotazník, v ktorom mohli účastníčky vyjadriť svoj názor na úroveň a priebeh kurzov, niektoré ženy aj 7 mesiacov po skončení školení cítili potrebu vyjadriť sa k ich rôznym aspektom. Najviac sťažností smerovalo na **neprimeranú úroveň kurzov**. Niektoré ženy ju považovali za nedostatočnú,...

¹⁶Zrejme má na mysli Vietnamky.

„Viacmenej, čo sa týka toho kurzu, tak ja som skoro všetko vedela, takže som si to vlastne len tak ozrejmila. A ak mám povedať popravde, tak ja som osobne myslela, že to bude o niečom inom, ten počítačový kurz. Niečo také zložitejšie, že sa tam bude preberať. Lebo, čo sme tam preberali, ja som fakt viacmenej vedela.“

(Dagmar, 22 r., majoritná žena, Žilinský kraj)

...zatiaľ čo iným ženám sa kurzy zdali priveľmi náročné:

„...proste to išlo veľmi rýchlo. To bolo dosť ťažké. Oni to vysvetľovali tak dosť náročne už pre tých, čo už niečo ovládali a ja som neovládala fakticky nič. Len základy som sa učila, takže pre mňa to bolo dosť ťažké.“

(Petra, 46 r., majoritná žena, Košický kraj)

Viacero žien vyjadrilo názor, že aby školenia splnili svoj účel, **mali by byť dlhšie**:

„...že viac hodín keby tam bolo a mali na nás trošku viac času, určite by to trošku ináč bolo. Sme to preberali všetko čiastočne, ale už sme sa k tomu nevracali, a to je dosť zle.“

(Michaela, 54 r., majoritná žena, Žilinský kraj)

Ďalšie ženy by uvítali **lepšiu pripravenosť lektorov** na školenie dospelých.

„K učiteľke, ktorá nás vyučovala, žiadne problémy nemám, ale ... tak ja by som žiadala úroveň ľudí, ktorí sa špecializujú na vyučovanie... Ktorí pracujú nie so strednou školou, nie so školákmi, ale pracujú s dospelými ľuďmi a majú aj širšie skúsenosti a poznanie v oblasti práce s počítačmi.“

(Eva, 48 r., imigrantka, Bratislavský kraj)

„Tá slečna, čo to mala na starosti, učila, mala plný úväzok na základnej, mala plno žiakov na základnej škole, plus mala ešte týchto dospelákov. A to bol ten úväzok dosť veľký. No jednoducho namáhavé.“

(Zita, 39 r., majoritná žena, Trnavský kraj)

„Skrátka taký iný citlivejší prístup a nebrať to ako samozrejmosť. Viete. Nebrať to ako samozrejmosť, že ja to viem, že „Ježiš Mária, aj malé deti to vedia“... Keď sú starší ľudia, treba to tak citlivejšie brať. Nie každý je technický typ, viete. No.“

(Tatiana, 52 r., majoritná žena, Trnavský kraj)

Viacere ženy, ktoré školenia nedokončili, nám povedali, prečo na školenia prestali chodiť, a to často aj bez toho, aby sme sa ich na to pýtali. Najčastejším **dôvodom nedokončenia školení** bolo, že ženám krátko pred začatím, alebo **počas kurzov ponúkli prácu** a ony potom nestíhali popri práci chodiť aj na kurzy. Viaceré ženy tiež tvrdili, že na školenia prestali chodiť, lebo sa nazdávali, že **úroveň poskytovaných kurzov im neposkytne žiadnu výhodu**. Medzi nimi boli hlavne ženy, ktoré mali skúsenosti s prácou na počítači už pred kurzami. Ďalšie ženy sa naopak sťažovali, že kurzy pre ne boli až **priveľmi náročné**. Napríklad, pani Soňa (53 r., majoritná žena, Bratislavský kraj) cítila, že vo svojej skupine mala najmenej skúseností a necítila sa v nej príjemne. Taktiež nebola spokojná s tým, že školiteľka sa jej, podľa vlastných slov, nevenovala tak, ako by potrebovala:

„...tam už každá robila s týmto dačo a ja Vám poviem pravdu, ja som potrebovala, aby mi vysvetlili, jak sa robí počítačom, že s internetom, lebo ja som nevedela na tú stránku sa dostať. Takže ja som to potrebovala povysvetľovať. A keď som sa niečo pýtala, tak sa na mňa pozerali, s prepáčením, jak keby som padla z mesiaca. Takže ja som tam bola len trikrát a potom som to nechala, lebo sa mi to neľúbilo. ... keď som sa pýtala na tie základy, že, čo

to znamená tie gombíky niektoré, oni sú v angličtine, ja som nevedela tie názvy. Trvalo jej, pokiaľ sa mi začala venovať tá pani tam. Lebo tam už, väčšinou tam boli Rusky a... Viete no Rusky tam boli, boli tam teda cudzinci a oni si cez internet dopisovali, oni tam už viete... programy preberali. Pre mňa to nebolo také. Ja potrebujem jasnejšie všetko vysvetliť."

Závery evaluácie

Hlavným cieľom evaluácie bolo zhodnotiť efekt školení pre lepšie uplatnenie sa na trhu práce u troch cieľových skupín žien. Na základe telefonického dotazovania sme zistili, že celkovo **ôsmim ženám sa podarilo zlepšiť si svoju pozíciu na pracovnom trhu práve vďaka absolvovaniu kurzov e-zručností**. Tieto ženy si vďaka znalostiam nadobudnutým na školeniach buď našli nové zamestnanie, alebo sa im podarilo zlepšiť si svoju pôvodnú pracovnú pozíciu. Pozitívnym zistením bolo taktiež, že **väčšina žien, ktorých postavenie na trhu práce zostalo nezmenené, je po absolvovaní kurzov optimistická a verí, že znalosti získané na kurzoch im v budúcnosti pomôžu zamestnať sa**.

S cieľom presnejšie určiť efektívnosť školení pre inklúziu žien na trh práce sme pristúpili aj k experimentálnej metóde hodnotenia ich efektívnosti. Výsledok tohto zisťovania bol negatívny – ukázalo sa, že **absolvovanie školní nemalo vplyv na zmenu pracovného statusu** pozorovaných majoritných žien.

Ďalej nás zaujímalo, ako ženy vnímajú užitočnosť školení e-zručností vo všeobecnosti. Hoci najhodnotnejšími boli z hľadiska cieľov evaluácie názory žien, ktoré sa školení zúčastnili, zisťovali sme aj názory neparticipujúcich žien, ktoré dokresľovali celkový obraz o užitočnosti školení e-zručností pre inklúziu na slovenský pracovný trh. Ženy, ktoré sa zúčastnili školení ich **zväčša hodnotili ako užitočné**. Verili, že im **pomôžu nájsť a získať prácu**, a taktiež vyzdvihovali ich **užitočnosť v každodennom živote**. Ženy tiež tvrdili, že znalosti zo školení im môžu pomôcť **prispôbiť sa postupnej automatizácii** v ich zamestnaní. Na druhej strane, ženy, ktoré boli k užitočnosti školení skeptickejšie, sa najčastejšie sťažovali na **nedostatočnú úroveň kurzov**, ktorá podľa nich nedokáže saturovať dnešné požiadavky na trhu práce. Skepsa žien bola často spôsobená aj negatívnymi **skúsenosťami s diskrimináciou** (majoritné ženy sa sťažovali na diskrimináciu na základe veku, Rómky mali skúsenosti s diskrimináciou na základe ich etnicity a slobodné matky sa stretli s diskrimináciou na základe rodu), prípadne **nazeraním na ekonomickú situáciu v regióne ako na veľmi nepriaznivú**.

Ženy, ktoré sa školení nezúčastnili, a tak hodnotili užitočnosť školení počítačových zručností z abstraktnejšej roviny, často zdôrazňovali, že **zamestnávateľ berie ako samozrejmé, že ovládate prácu na počítači**, a to bez ohľadu na relevantnosť týchto zručností pre dané zamestnanie. Viaceré vyzdvihovali potenciálny **pozitívny vplyv školení na sebahodnotenie a psychiku** účastníčok, a tiež **možnosť vyrovnat' sa mladšej generácii**, ktorá má tieto znalosti už zo školy. Na druhej strane, ženy, ktoré neverili v zásadný účinok školení tvrdili, že začiatočnicke znalosti **neposkytujú žiadnu konkurenčnú výhodu** a zdôrazňovali, že pre inklúziu na trh práce je základom predovšetkým úroveň vzdelania a patričná kvalifikácia. Pesimizmus sa prejavil aj pri zohľadnení **vysokej nezamestnanosti na Slovensku**.

V etnicky zmiešaných skupinách sme zisťovali či dochádzalo k nadväzovaniu interetnických vzťahov medzi účastníčkami. V tomto smere sa ukázalo, že vo všeobecnosti boli **vzťahy na**

takto etnicky zmiešaných školeniach považované za dobré a že na školeniach vznikali priateľstvá bez ohľadu na národnostnú príslušnosť.

Dodatočne sa nám podarilo zistiť aj dôvody nedokončenia školení. Najčastejším dôvodom nedokončenia školení bolo, že ženám krátko pred začatím alebo **počas kurzov ponúkli prácu** a ony potom nestíhali popri práci chodiť aj na kurzy. Hlavne ženy, ktoré už mali isté znalosti s prácou na počítači, sa nazdávali, že **úroveň poskytovaných kurzov im neposkytne žiadnu výhodu**, zatiaľ čo pre iné ženy boli kurzy až **priveľmi náročné**. Dôvody, ktoré tieto ženy uviedli ako príčinu ich nezotrvaní na kurze, označovali za problematické aj ženy, ktoré kurzy absolvovali. Negatívne hodnotili:

- neprimeranú úroveň kurzov (nedostatočnú, alebo príliš náročnú),
- malú dotáciu hodín – aby boli kurzy efektívne, mali byť dlhšie,
- nedostatočná pripravenosť lektorov na školenia dospelých.

Celkové zhodnotenie projektu a jeho implikácie

Hoci kvantitatívne ukazovatele a experimentálne zisťovanie uskutočnené s vybranou vzorkou majoritných žien naznačuje, že hlavný cieľ školení – inklúzia žien na trh práce prostredníctvom odovzdania e-zručností – nebol dosiahnutý s očakávanou efektívnosťou (v dôsledku problémov s implementáciou), projekt bol pomerne úspešný v dosahovaní ďalších svojich cieľov, predovšetkým v zámere zlepšenia kvality života zapojených žien.

Z výsledkov evaluácie je zrejmé, že školenia počítačových zručností priniesli ženám, ktoré ich dokončili mnoho zručností užitočných pre inklúziu na trh práce, a zároveň im pomohli vo viacerých ďalších oblastiach života – od získania poznatkov pre každodenné využívanie počítača cez nadviazania nových kontaktov až po zvýšenie sebavedomia. Hodnotenie žien, ktoré kurzy v tomto smere nepovažovali za užitočné, boli pomerne často ovplyvnené externými faktormi (skúsenosť s diskrimináciou, vysoká nezamestnanosť v regióne a pod.). Avšak ku skepse týchto žien neraz prispelo aj nesplnenie očakávaní od ponúkaných kurzov. Práve výpovede týchto žien nám poskytujú mnoho podnetov na zvýšenie efektivity projektu pri prípadnej budúcej implementácii. Vzhľadom na hodnotenie projektu „E-zručností pre zamestnateľnosť žien“ sú **klúčové odporúčania** pre prípadný nadväzujúci projekt nasledovné:

- cieľom výberu a zaradovania žien do jednotlivých školených skupín by mala byť ich rovnorodosť z hľadiska úrovne e-zručností a iných špecifických potrieb;
- dôslednejšie prispôsobenie školení cieľovej skupine – z hľadiska poskytovanej úrovne i časovej dotácie;
- dôsledná príprava lektoriek a lektorov na prácu s vybranou skupinou.

Okrem zohľadnenia týchto odporúčaní, zo zistení evaluácie ďalej vyplýva, že by bolo vhodné zamerať sa na menší počet žien zo starostlivo vybraných lokalít, ktorým by vďaka tomu mohla byť venovaná vyššia pozornosť a starostlivosť zo strany lektorov a lektoriek. Dôvody na nízku mieru efektivity školení pre nájdenie zamestnania žien môžu byť viaceré a ich presnejšie určenie by si vyžadovalo kvantitatívnu analýzu, ktorú nám naše dáta neumožňujú. Podstatný faktor, ktorý podľa nášho názoru výrazne prispel k zistenej nižšej efektívnosti, boli nedostatky v implementácii projektu. V práci s rómskou komunitou sa nám zároveň potvrdilo,

že vzhľadom na viacdimezióálne vylúčenie a znevýhodnenie rómskych žien je pre úspešnosť podobnej intervencie nevyhnutné **posunúť ťažisko cieľov projektu smerom k cieľom zameraným na rozvoj komunity a na celkové zvýšenie kvality života účastníčok**. Opodstatnenosť takéhoto posunu sa javí ešte nástojčivejšie, ak zohľadníme zistenie, že hoci iba pre 9,6% zastihnutých žien mali absolvované školenia priamy priaznivý vplyv na zmenu ich statusu na pracovnom trhu, až 43,4% oslovených žien, ktoré dokončili školenia, ostáva optimistických a verí, že zručnosti, ktoré nadobudli na školení, im pomôžu s inklúziou na pracovný trh, prípadne iným spôsobom vyzdvihovalo priaznivý dopad školení na kvalitu ich života.

Tieto odporúčania by sme radi rozvinuli v novom projekte, ktorý by nadviazal na odporúčania a zistenia tohto projektu.

Príloha:

Príklady formulácie otázok

- Otázka zisťujúca **názor o užitočnosti školení pre nezamestnaných:**

Pri kladení tejto otázky sme sa snažili eliminovať jej sugestívnosť – chceli sme sa vyhnúť tomu, aby nám ženy hovorili to, čo si myslia, že chceme počuť. Preto sme apelovali na ich názor ako „odborníčky“ a nabádali ich k otvorenej odpovedi:

„Keďže si teraz hľadáte prácu, máte isto bohaté skúsenosti s tým, čo sa na trhu práce požaduje, aké nároky má zamestnávateľ a podobne. Preto ma zaujíma váš názor na užitočnosť počítačových školení pre nezamestnaných. Myslíte si, že majú vôbec význam pre nezamestnaných, keď zhodnotíte vaše skúsenosti alebo ani veľmi nie?“

- Otázka o **užitočnosti pre ženy, ktoré školenia absolvovali**, no prácu si ešte nenašli:

V prípade týchto žien sme museli rovnako riešiť problém sugestívnosti otázky pri zisťovaní užitočnosti školení pri ich hľadaní zamestnania. Istou pomocou v tomto ohľade bolo pýtať sa na ostatné účastníčky školení:

„Myslíte si, že Vám absolvovanie tých kurzov môže v budúcnosti pomôcť zamestnať sa? Prípadne, viete o niekom, s kým ste chodili na tie kurzy a zamestnal sa vďaka nim? Boli v tomto smere tie školenia užitočné?“

- Otázka zisťujúca **vzťahy medzi účastníčkami v etnicky zmiešaných skupinách:**

Vzhľadom na citlivú povahu tejto informácie sme otázku kládli nepriamo a nechali sme na participantke, na ktorý z menovaných aspektov skupiny bude smerovať svoju odpoveď. Položená otázka znela približne takto:

„Viem, že skupina, ktorú ste navštevovali bola taká rôznorodá a že tam boli rôzne ženy – ženy s rôznymi zručnosťami, s rôznym zázemím, rôznej národnosti, rôzne vekovo a podobne. Ako by ste zhodnotili kolektív na kurze? Stretávate sa ešte s niekým z kurzov?“

Slovak Governance Institute
Inštitút pre dobré spravovanie spoločnosti

www.governance.sk

Bratislava, február 2013